

Tekst en Uitleg bij Prediker 9

(ook werd gelezen: Matth 22:1-14)

13 november 2016, OSG Kortenhoef

Sytze de Vries

Prediker 9, 3-12

Alle mensen treft hetzelfde lot.

Dat is zo triest bij alles wat de mensen doen onder de zon;

en hoe triest ook

dat hun hart hun leven lang vol kwaad en dwaasheid is,

en dat hun leven eindigt bij de doden.

Voor wie nog bij de levenden behoren

is er nog iets zeker:

beter een levende hond dan een dode leeuw.

De levende weten tenminste dat ze moeten sterven,

maar de doden weten niets.

Ze hebben geen verdienste meer,

want hun gedachtenis wordt vergeten.

Hun liefde en hun haat, al hun hartstocht, ging al lang verloren.

Voorgoed hebben zij geen deel meer

aan alles wat er wordt gedaan onder de zon.

Ga dan voort,

eet met vreugde je brood

en drink goedgeluimd je wijn.

Want reeds lang had God behagen in je daden.

Laten je kleren altijd wit zijn,

en laat de olie op je hoofd nooit ontbreken.

Geniet van het leven met de vrouw die je liefhebt,

al de dagen van je vluchtige leven

die hij je geeft onder de zon.

Want dat is jouw deel in dit leven,

ook voor je zwoegen, waarmee je zwoegt onder de zon.

Al wat je hand vindt om te doen,

doe dat naar je vermogen.

Want er valt niets te doen noch te denken,

er is geen weten en wijsheid in het graf, waar je heen gaat.

Ik wendde mij om en zag onder de zon

dat niet de snellen de wedloop winnen, evenmin helden de oorlog.

Wijzen hebben niet altijd te eten,

verstandigen zijn niet altijd rijk,

en levenservaring geeft nog geen waardering.

Want tijd en toeval overkomt hen allen.

Ook de mens kent zijn tijd niet,

net zo min als de vissen die gevangen raken in een kwalijke fuik,

of de vogels die gevangen worden in de val.

Net als die raken ook mensen verstrikt

in de kwade tijd, wanneer die hen plotseling overvalt.

De grens van het leven

Wie van nabij een mens heeft zien sterven,

kent dat ongrijpbare moment van verbijstering:

enkel de adem stukt en stopt voorgoed,

het is het enige wat anders is.

En tegelijkertijd is *alles* anders:

geen oogopslag meer, geen beweging, geen gebaar,

nooit meer een woord, nooit meer een kus.

Alles wat een mens tot mens maakt, alle leven,

het is met die enige ademtocht weg.

En je staat voor een ultieme grens.

Prediker constateert het met enige ironie:

wie dood is, weet helemaal niks meer.

Wie leeft, wéét tenminste nog dat hij dóód gaat!

Ik ben me, als het goed is, zeer bewust

van die begrensdheid van het leven.

Overlijdensadvertenties laten vaak overduidelijk zien,

hoe mensen daarmee omgaan.
'Hij had nog zoveel plannen' lees ik vaak
(en waarom wordt dat eigenlijk alleen van mannen gezegd?)
Daar kwam de dood duidelijk onvermoed,
en telt alleen wat allemaal *nog niet* is gedaan.
De balans is *negatief*.
Maar soms lees ik ook
(bij iemand die bepaald geen 'gezegende leeftijd' bereikte):
zij heeft ten volle geleefd.
En de balans is toch *positief*!
Niet de kwantiteit, maar de kwaliteit van het leven is van belang.
Maar waar ligt het verschil?
Wie leeft, weet (zou móeten weten), dat hij dood gaat.
En daarom 'zijn dagen tellen, om een wijs hart te krijgen'. (Ps.90)
Met kwaliteit gevulde dagen.
Om met een andere Psalm (146) te spreken/zingen:
Ligt niet alles wat hij wil / met zijn laatste adem stil?

Het geschrift Prediker

Prediker is een zwartkijker, een pessimist en somberaar,
wordt meermalen gezegd. Is dat zo?
Voor de één is het een boek met maar weinig uitzicht,
onder een gesloten hemel,
met nauwelijks enige troost, laat staan beloftevolle woorden.
Dat is toch geen evangelie?
Maar dat spreekt een ander juist zo aan:
dít is het werkelijke leven, de realiteit.
Zo is het maar net!
We voelen ons in deze woorden herkend, recht gedaan.

Als kind moest ik altijd preken aanhoren, die
- ongeacht welke Bijbeltekst ook aan de orde was –
steevast na 20 minuten aanbelandde bij Christus aan het kruis.
En dan wist ik: nu nog tien minuten!
Tien minuten, waarin de genade van Golgotha werd uiteengezet,
meestal in ongeveer dezelfde bewoordingen.

En nóg vinden mensen, dat dát de verkondiging van elke preek hoort
te zijn. Dat is tenslotte 'het' evangelie: Christusverkondiging.

Dat vereist dan een hele theologische acrobatiek
om vanuit de woorden van Prediker
alsnog op Golgotha terecht te komen.
Dat alles komt voort uit de gedachte
dat alles in de Schrift van even zwaar belang is,
alles goddelijk Woord!
Maar dat lijkt me een misverstand.

De Bijbel is een bonte bibliotheek,
een verzameling heel diverse geschriften, waarin meerdere stemmen,
soms elkaar tegensprekende stemmen te horen zijn.
Er zijn Bijbelboeken die ontstonden in de nacht,
die weidse visioenen prediken, de nieuwe dag zien lichten.
Geschriften die willen bemoedigen en hoop geven.
Verhalen waarin wij pelgrims zijn
en een nieuwe hemel en nieuwe aarde onze bestemming is.
Of er zijn teksten en liederen,
waarin ons Gods nabijheid ook hier en nu wordt toegezegd.
Liederen, waarmee we onszelf en elkaar die nabijheid
te binnen zingen.
Allemaal 'smaken', waar we zelf niet zo snel op zouden komen,
integendeel, ze moeten ons 'geopenbaard' worden.
Want ze gaan dikwijls juist *tegen* onze *ervaring* in.

Maar Prediker *is* geen openbaringsprofeet!
Bij hem 'luidt niet meteen het Woord van de Heer'.
Maar hij is de ervaringsdeskundige. Een wijs mens.
Hij nadert en be-nadert de grenzen van het leven.
Zijn lange ervaring heeft hem wijzer gemaakt,
en daarvan wil hij uitdelen.
Hij test de waarde van het godswoord veeleer op zijn houdbaarheid.
Hij houdt veel van wat er van God gezegd en geschreven staat
tegen het (vaak grijsgrauwe) licht van alledag.

Geen openbaring, maar *ervaring*.
Een heel ánder geluid dan van evangelisten, of bv. Paulus.
Maar het is dan ook een ‘meditatief terzijde’:
sta eens even stil bij het werk aan de weg!
Vandaag: sta eens even stil bij de koers van je leven
en bij de lengte van je traject...

‘*Memento mori*’ stond er vroeger op de poort van het kerkhof.
Gedenk te *sterven!* Pas dan kun je *leven!*
Het Jodendom leest dit geschrift Prediker, deze woorden
jaarlijks ‘in de loofhut’:
die zichtbare herinnering aan de wankele bewaring in de woestijn.
ook zo’n soort terzijde van alledag,
een bedachtzaam nadenken over de route, de koers.
En vanuit zijn eigen ervaringen
doet Prediker dan enige behartenswaardige aanbevelingen.
Verstaan *wij* die nog wel?

Genieten

*Eet je brood met vreugde,
drink je wijn met een vrolijk hart,
want allang heeft God in je daden behagen.*

Wij leven, zoals het heet, in een hedonistische cultuur.
Daarin telt het ultieme genot en de maximale consumptie,
wel eens samengevat in “Ik wil dat en ik wil het nu!
Het lijkt op een veel ouder motto
dat een naam werd voor veel huizen en boten:
Carpe diem!, ‘pluk de dag!’
Calvinistische wenkbrauwen fronsen bij die woorden snel.
En al gauw vertelt iemand de fabel van de krekkel en de mier:
de zomer lang zingt de één de sterren van de hemel
en de ander brengt van de vroege ochtends tot de late avond
zijn vruchten bijeen voor de wintervoorraad.
En u kent de moraal: de krekkel overleeft de winter niet,
want hij heeft niet gespaard...

Dat ook zangers, die onze ‘zomer’ veraangenaamen, moeten eten,
telt in zo’n systeem niet ...

Carpe diem: is dat geen vrijbrief voor luchtig,
zo niet lichtzinnig leven?
Roept Prediker ons hier dan op
om toch maar ‘de dag te plukken’?
Een persoonlijke ervaring:
toen mijn schoonzuster ternauwernood de kanker overwon,
en het leven herpakt moest worden,
kochten zij en mijn broer een boot.
De kostbaarheid van elke dag was hen overduidelijk geworden.
Omdat elke dag telt, zouden ze die proeven en vieren.
En de boot kreeg de naam: *carpe diem!*
En sindsdien zijn velen genodigd een tochtje mee te maken.
Bepaald géén luchthartig leven.
Eerder dankbaar.

Prediker verankert zijn oproep om te genieten
op een bijzondere manier, namelijk in de hemel:
God geniet ervan, als wij kunnen genieten!
‘Hij heeft er al lang behagen in’.
He tis de enige plaats in dit hoofdstuk, waar de naam God valt!
Dat is precies altijd al zijn bedoeling geweest!
Dus ook wat je ‘plukt’ is en blijft een geschenk!

In witte kleren

En doe dat *dan* ‘in altijd witte kleren, met olie op je hoofd,
genietend van de vrouw die je lief hebt.’
Er zijn soortgelijke teksten gevonden
in de Israel omringende cultuur,
zoals in Mesopotamië en in Egypte.

*Laten je kleren schoon zijn,
je hoofd gewassen, gebaad moet je zijn!
Kijk naar het kind, dat je hand grijpt*

en hoe je liefde je omhelzing aanvaardt.

en

*Doe mirre op je hoofd,
trek kleren van mooi linnen aan,
wees gezalft met de wonderen van de goddelijke voorspoed.*

Ik laat ze horen,
omdat ze voor ons de betekenis van Prediker verhelderen:
witte kleren zijn dus vooral *schone*, gewassen kleren.
Bij ons kan dan de wasmachine wekelijks een paar maal draaien,
in de bijbelse wereld waste je je kleren alleen
bij zeer bijzondere gelegenheden,
want het was ooit een hele operatie.
Zo klinkt het gebod om de kleren te wassen
op dag vóór de verbondssluiting bij de berg:
alleen ‘rein’ kan God tegemoet getreden worden.
Gereinigd van buiten én van binnen.
Want die twee weerspiegelen elkaar...
Zoals een vriendin van mij ooit zei:
‘mannen met smerige nagels mogen doorlopen,
want dan zijn ze ook van binnen niet schoon....’
En wat te denken van ‘op zijn Paas-best?’
Dat oude gebruik om éénmaal per jaar
nieuwe *schone* kleren te krijgen,
of – zoals in Griekenland nog altijd gebeurt –
je hele huis van binnen en buiten stralend te witten.
Het is terug te voeren op het joodse gebruik
om huis en haard te reinigen vóór het Paasfeest.
De oorsprong dus ook van ons Paaskleed, de doopjurk!
En ook van mijn witte toga...

In alles dus teken van een *nieuw* begin.
Een nieuwe schepping. Een Hooglied van vreugde.
En dat niet eenmaal per jaar, maar elke dag.
Elke dag een *schone* onderbroek, of een *schoon* overhemd...
Of het feest van *schone* lakens, van een *nieuw* parfum.

Ieder zal zijn eigen manieren vinden om dat nieuwe te vertolken.
Maak elke dag is bijzonder!
Want elke dag is een gegeven schat.
Aanvaard die dan ook als een Godsgeschenk,
en behandel ze als een cadeau!
Met een cadeau gaan we immers veel zorgvuldiger om
dan met iets dat we ‘gewoon hebben’.

Spoort Prediker hier vooral die nieuwe ‘hardwerkende Nederlander’,
de man zo’n ‘Zwitserlevensgevoel’ bijeengespaard,
en het dus ‘verdiend’ heeft?
Nee, juist degene die al zijn energie moet steken
in gezwoeg en getob,
- de mensen van de straat geplukt worden in de gelijkenis -
die mag, ja moet de kostbaarheid van dit geschenk
benadrukken en genieten!

Het valt mij vaak op, dat, hoe ouder mensen worden,
- en ook ikzelf ontkom daar niet aan - hoe meer het besef toeneemt
dat er veel is, waar je niet de hand in hebt.
Veel dingen gebeuren je maar, overkomen je.
Met de leeftijd neemt ook vaak
zo’n gevoel van afhankelijkheid toe.
Dan worden de woorden van Prediker gedeelde ervaring.
Vanuit *die* ervaring wordt dit allemaal gezegd:
er is weinig zeker, je weet alleen dat je dood gaat.
Maar besef daarom het grootse en feestelijke
van de dingen, van de mensen die *wel* jouw zekerheid zijn.
Juist de gewone dingen van alledag: je brood, je wijn, je lief.
En geniet ervan. Want dan geniet God ook.
Daar heeft Hij het voor bedoeld!
Juist omdat we sterfelijk zijn, ons leven begrensd is,
en deze dingen zo tijdelijk zijn,
daarom is ons dat volle genot gegund.

Wie die gave, dat geschenk niet serieus neemt,

zet zichzelf buiten de deur van Gods zonlicht.
Zo tekent Jezus ons in de gelijkenis:
die man die zich niet hoeft te verkleeden,
laat van *buiten* zien, hoe hij zich van binnen voelt:
hij vindt dit feest niet zo nodig...

De ‘zinnen’ als zingeving.

Het valt op dat juist alle *zintuigen* een beurt krijgen:
wat je proeft, wat je voelt, wat je ziet en wat je ruikt.
Het zijn al onze ‘zinnen’.
Al datgene wat wij ‘aards’ en alledaags plegen te noemen,
en snel te weinig geestelijk/spiritueel vinden.

De moderne biologie vertelt ons dat ‘al die zinnen’
niets dan fysieke prikkels en instincten zijn,
chemische reacties in onze hersenpan.
We eten en drinken, omdat dat nodig is,
om onszelf in stand te houden.
We vrijen om ons voort te planten
en zo de soort in stand te houden,
waarbij de sterkste soort overleeft...
En zo evolueren we verder.
Het is mooi dat te weten, maar het doet niet meer dan *verklaren*.
Maar *dát* geeft nog geen enkele *zin* aan mijn dagelijks bestaan.
Dat gebeurt pas,
als is dat alles, ook het eten, ook het beminnen,
kan zien als een gift, een geschenk, een gave die ook opgave is.
Daaraan ontleen ik mijn zingeving,
dat ik zelf bedoeld én gewild ben, en daarvan mag genieten.
Als ik tegen iemand dankjewel kan zeggen.
Dat is pas de dragende bodem onder mijn alledaagse leven!

Misschien is het maar goed
dat wij het grote geheim van zulk leven
vrolijk kunnen vieren met een stuk brood en een slok wijn.
Daarin wordt dan juist onze alledaagsheid geheiligd!